

سر شماری ثبتی مبنا

بر اساس سر شماری آدرس محور

علیرضا زاهدیان

فریبا سادات بنی هاشمی

شیرین جعفری

عذرا نائینی

فاطمه ربیعی

محمد رضا یکانی

مهدی وحدتی

عباس توسلی

حمیدرضا رادپی

اعظم حنیفی

پژوهشکده‌ی آمار

گروه پژوهشی طرح‌های فنی و روش‌های آمار

بهار ۱۳۹۴

پیش‌گفتار

سرشماری عمومی نفوس و مسکن شمارش همه‌ی افراد يك کشور، ثبت خصوصیات هر يك از افراد و کسب اطلاعاتی درباره‌ی مسکن و تسهیلات خانوارها است. اجرای این سرشماری در کشور ما به صورت مدرن از سال ۱۳۳۵ آغاز شده است و پس از آن تا سال ۱۳۸۵ هر ده سال یکبار اجرا شده است. گردآوری اطلاعات در این سرشماری‌ها معمولاً از طریق مراجع‌های مأموران سرشماری به تمام مکان‌ها و مصاحبه با افراد مطلع خانوارها صورت می‌گیرد. بعد از سرشماری سال ۱۳۸۵ نگاه جدیدی به مقوله آمار در کشور به وجود آمد و پس از طرح جمع‌آوری اطلاعات اقتصادی خانوارهای کشور به منظور هدفمندی یارانه‌ها، میزان درخواست آمار و اطلاعات نسبت به سال‌های گذشته به اوج خود رسید. به گونه‌ای که هیئت محترم دولت مصوبه‌ای را برای انجام سرشماری‌ها به صورت پنج ساله به تصویب رساند و در سال ۱۳۹۰ نیز سرشماری نفوس و مسکن انجام شد. این مصوبه به دلیل نیاز به آمار و اطلاعات به‌هنگام در سطح کلان و خرد جامعه انجام شد که نشان از نگرش متفاوت برنامه ریزان به نحوه تصمیم‌گیری بود. گرچه این نیاز برای برنامه‌ریزی بهتر در سطوح مختلف نیازی اساسی بود اما بدیهی است انجام یک سرشماری در فاصله پنج ساله نیز کار بسیار دشوار و سختی قلمداد می‌شود و نیروی انسانی، منابع و هزینه‌های زیادی را نیاز دارد.

بر این اساس برای رسیدن به هدف، لازم است تغییری در نحوه اجرای سرشماری‌ها ایجاد شود تا هم قابلیت ارائه اطلاعات به‌هنگام را داشته باشد و هم از دشواری‌های اجرای آن و نیز هزینه‌های مرتبط با آن کاسته شود. از این رو دفتر جمعیت، نیروی کار و سرشماری مرکز آمار ایران به همراه پژوهشکده‌ی آمار مطالعه و تحقیق در این زمینه را در سال ۱۳۹۱ آغاز کرد.

مطالعات انجام‌شده در خصوص روش‌های مختلف سرشماری و روش‌های جمع‌آوری داده‌ها در سرشماری‌ها نشان‌دهنده این است که انجام سرشماری به شیوه‌های قبل، از این پس در کشور پاسخگوی نیازها نبوده و مطلوبیت لازم را ندارد، از سویی دیگر روش بهینه باید به گونه‌ای طراحی شود که تا حد ممکن هزینه‌ها را همراه حفظ کیفیت کاهش دهد.

سرشماری ثبتی‌مبنا مدرن‌ترین و مطلوب‌ترین روش سرشماری به لحاظ کیفیت برای کشورها محسوب می‌شود اما انجام این روش با مقدمات زیادی همراه است که اولین اصل آن وجود پایگاه ملی آدرسی است که باید همواره به‌روز نگه داشته شود. از آنجایی که ارائه روش‌های مطلوب در سرشماری باید با واقعیت‌های موجود

در کشور همراه باشد بنابراین در فضای فعلی کشور صرفاً ساخت فایل آدرس در الویت کاری سرشماری ۱۳۹۵ قرار می‌گیرد و انتظار می‌رود با حذف فرم فهرست‌برداری و ساخت فایل آدرس پوشش سرشماری افزایش یابد. اهمیت موضوع و وجود نیازهای مطرح‌شده پژوهشکده‌ی آمار را ملزم به انجام بررسی امکان‌سنجی «سرشماری ثبتی‌مبنا براساس سرشماری آدرس محور» نمود. در این تحقیق ابتدا مطالعات تطبیقی در خصوص روش‌های سرشماری، فایل آدرس و روش جمع‌آوری داده‌ها به شیوه خوداظهاری و اینترنتی گردآوری شده است سپس آزمایش سرشماری شهر مجلسی ۱۳۹۳ که در آن داده‌ها توسط اینترنت و تبلت جمع‌آوری شده، اجرا و نتایج به شکل مجزا و مفصل تدوین شده است. این بررسی در گروه پژوهشی طرح‌های فنی و روش‌های آماری پژوهشکده‌ی آمار با همکاری جناب آقای علی‌رضا زاهدیان به‌عنوان مجری طرح و خانم‌ها فریبا سادات بنی‌هاشمی، شیرین جعفری، عذرا نائینی، فاطمه ربیعی و آقایان مهدی وحدتی، عباس توسلی، حمیدرضا رادپی و محمدرضا یکانی به انجام رسیده است که از ایشان صمیمانه تشکر و قدردانی می‌شود. علاوه بر این در بخش برنامه‌ریزی و گردآوری اطلاعات شهر مجلسی و جمع‌بندی گزارش، خانم‌ها صفورا عباسی، مریم پوررضا، بهناز سرخیل، الهام فتحی، معصومه محمدی، سودابه زبرجد، بتول خوندابی، ندا مصطفوی، محبوبه قربانی، مهشید دولت، نرگس خاتون بیات، مهرانوش طرفدار، منا پوراصغریان، مریم زنگنه، فرحناز حجازی و اعظم حنیفی و آقایان حسام خدامرادی، داود عباسی، محمد مولایی و نورمحمد جاوید نیز صمیمانه همکاری نموده‌اند که از ایشان سپاسگزاری می‌شود.

امید است با عنایت مسئولان، تجربیات این طرح در اجرای سرشماری ۱۳۹۵ مورد استفاده قرار گیرد. در پایان لازم است از تمامی همکاران که به‌صورت غیر مستقیم در تدوین این مجموعه‌ها همکاری داشته‌اند تشکر و قدردانی شود.

گروه پژوهشی طرح‌های فنی و روش‌های آمار

پژوهشکده‌ی آمار

فهرست مطالب

۱	فصل اول: کلیات
۱-۱	مقدمه
۲-۱	انواع روش‌های سرشماری و تعاریف مفاهیم
۱-۲-۱	تعاریف و مفاهیم روش‌های سرشماری
۳-۱	اهمیت و ضرورت تغییر رویکرد در اجرای سرشماری نفوس و مسکن
۴-۱	مزایا و معایب استفاده از سرشماری ثبتی مبنا
۱۳	فصل دوم: مطالعات تطبیقی و بررسی تجربیات سایر کشورها در خصوص سرشماری ثبتی مبنا
۱-۲	اجرای سرشماری ثبتی مبنا در کشورهای مختلف
۲-۲	طراحی سرشماری ثبتی مبنا در ایتالیا
۳-۲	سرشماری جمعیت سال ۲۰۱۰ سنگاپور
۴-۲	تغییر سیستم جمع‌آوری اطلاعات از روش سرشماری سنتی به سرشماری مبتنی بر آمارهای ثبتی در کشور ترکیه
۵-۲	سرشماری ثبتی مبنا در اتریش
۶-۲	روش‌های غیر سنتی جمع‌آوری اطلاعات در سرشماس عمومی ۲۰۱۱ کویت
۷-۲	سرشماری جمعیت در سوئد به روش ثبتی مبنا
۸-۲	سرشماری ثبتی مبنا سال ۲۰۱۰ سوئیس
۹-۲	سرشماری جمعیت و مسکن به روش ثبتی مبنا در دانمارک
۱۰-۲	گسترش اطلاعات سرشماری استرالیا از طریق اتصال به داده‌های اداری
۱۱-۲	اجرای سرشماری ثبتی مبنا در نروژ
۱۲-۲	اجرای سرشماری ثبتی مبنا در فنلاند
۱۳-۲	تلفیق اطلاعات ثبتی، اداری و آمارگیری‌ها در سرشماری هلند
۵۳	فصل سوم: تبیین گام‌های پیاده‌سازی سرشماری ثبتی مبنا و مدل مفهومی
۱-۳	شروط پیاده‌سازی روش ثبتی مبنا در سرشماری
۲-۳	الزامات قانونی در روش سرشماری ثبتی مبنا
۳-۳	پیش‌نیازهای دستیابی به ثبت‌های اصلی و مرکزی

۵۴	۳-۴ ثبت‌های مرکزی.....
۵۵	۳-۵ گام‌های سرشماری ثبتی مبنا پس از استقرار سیستم‌های ثبت مرکزی.....
۵۵	۳-۶ نقش پایگاه‌های اطلاعات ثبتی در سرشماری ثبتی مبنا.....
۵۶	۳-۷ مدل مفهومی.....

فصل چهارم: مطالعات پایگاه آدرس به عنوان اولین گام سرشماری ثبتی مبنا

۵۹	۴-۱ مقدمه.....
۵۹	۴-۲ فایل آدرس پایه در سرشماری آمریکا.....
۶۳	۴-۳ پایگاه آدرس ملی ترکیه.....
۷۱	۴-۴ آدرس‌های ثبتی در سرشماری انگلستان.....
۷۵	۴-۵ آدرس‌های ثبتی در سرشماری کانادا.....
۷۸	۴-۶ فایل آدرس جغرافیایی استرالیا.....
۸۰	۴-۷ فهرست آدرس‌های واحدهای مسکونی در سرشماری چرخشی فرانسه.....
۸۱	۴-۸ فهرست آدرس واحدهای مسکونی در سرشماری مجارستان.....
۸۲	۴-۹ نقشه و اطلاعات مکانی در سرشماری عمومی نفوس و مسکن ایران.....

فصل پنجم: روش‌های خود اظهاری و اینترنتی برای جمع‌آوری اطلاعات در سرشماری‌ها

۸۹	۵-۱ عوامل موثر در پاسخگویی به پرسشنامه‌های خود اظهاری.....
۸۹	۵-۱-۱-۱ مقدمه.....
۹۱	۵-۱-۱-۲ عوامل بیرون از پرسشنامه.....
۹۲	۵-۱-۱-۳ عوامل مرتبط با طراحی پرسشنامه.....
۱۰۰	۵-۱-۱-۴ چک لیست طراحی پرسشنامه.....
۱۰۰	۵-۱-۱-۵ آزمون پرسشنامه.....
۱۰۱	۵-۱-۱-۶ نتیجه.....
۱۰۱	۵-۱-۱-۷ پیشنهاد.....
۱۰۱	۵-۲ جمع‌آوری اینترنتی داده‌ها در سرشماری (E- سرشماری، سرشماری مبتنی بر اینترنت).....
۱۰۶	۵-۲-۱-۱ استرالیا.....
۱۰۷	۵-۲-۲-۱ کانادا.....
۱۰۸	۵-۲-۳-۱ سوئیس.....
۱۰۹	۵-۲-۴-۱ لیتوانی.....
۱۱۰	۵-۲-۵-۱ ایالت متحده آمریکا.....
۱۲۳	۵-۲-۶-۱ سرشماری ۲۰۱۱ لیتوانی.....
۱۲۷	۵-۲-۷-۱ سرشماری ۲۰۰۱ اسپانیا.....
۱۳۰	۵-۲-۸-۱ تاریخچه و گسترش سرشماری اینترنتی در سوئیس.....
۱۳۵	۵-۲-۹-۱ سرشماری جمعیت سنگاپور.....
۱۴۱	۵-۲-۱۰-۱ سرشماری اینترنتی در کره.....
۱۵۲	۵-۲-۱۱-۱ روش‌های غیر سنتی در سرشماری عمومی ۲۰۱۱ کویت.....

۱۶۵ ..... ۱۲-۲-۵- ایزار و فن آوری مدرن مورد استفاده در برنامه سرشماری عمان

۱۸۱ ..... فصل ششم: آزمایش سرشماری در شهر مجلسی ۱۳۹۳

۱۸۱ ..... ۱-۶ مقدمه

۱۸۲ ..... ۲-۶ تعاریف و مفاهیم

۱۸۵ ..... ۳-۶ گزیده یافته‌ها

۱۸۵ ..... ۱-۳-۶ ساختار جنسی و سنی جمعیت

۱۹۴ ..... ۲-۳-۶ جمعیت و خانوار

۲۱۹ ..... فصل هفتم: نتیجه‌گیری و پیشنهادات

۲۲۱ ..... پیوست‌ها

۲۳۳ ..... مرجع‌ها

فهرست جدول‌ها

- جدول ۱-۱ منبع اصلی جمع‌آوری سرشماری دور ۲۰۱۰ بر حسب کشور و منطقه ۴
- جدول ۱-۲ اقلام سرشماری سنگاپور ۱۸
- جدول ۲-۲ عناوین طرح‌ها و حجم نمونه در کشور سوئیس ۴۱
- جدول ۳-۲ سرشماری و طرح‌های آمارگیری سوئیس ۴۲
- جدول ۱-۴ بهبود و تکمیل فایل آدرس پایه ایالات متحده ۶۷
- جدول ۱-۵ هزینه‌های سرشماری ایالات متحده از ۱۹۶۰ تا ۲۰۱۰ ..... ۱۱۴
- جدول ۲-۵ نرخ پاسخ به روش اینترنتی ۱۱۶
- جدول ۳-۵ برآورد ذخیره هزینه در روش اینترنتی ۱۲۳
- جدول ۴-۵ اطلاعات از قبل پرشده پرسشنامه الکترونیکی با استفاده از داده‌های منابع اداری ۱۲۶
- جدول ۵-۵ پیش شرط‌های محاسبات ابری ۱۲۷
- جدول ۶-۵ اقلام سرشماری سنگاپور ۱۳۹
- جدول ۷-۵ درصد ثبت نام‌های E-سرشماری ۱۵۶
- جدول ۸-۵ مقایسه با ملیت‌های E-سرشماری ۱۵۶
- جدول ۶-الف جمعیت شهر مجلسی بر حسب سن به تفکیک جنس ۱۸۶
- جدول ۶-ب جمعیت شهر مجلسی بر حسب جنس و نوع خانوار ۱۸۷
- جدول ۶-پ تعداد و توزیع نسبی جمعیت شهر مجلسی بر حسب تابعیت ۱۸۸
- جدول ۶-ت مهاجران وارد شده طی ۳ سال گذشته به شهر مجلسی بر حسب آخرین محل اقامت قبلی به تفکیک جنس ۱۸۸
- جدول ۶-ث جمعیت در حال تحصیل دانش آموز و دانشجو بر حسب جنس ۱۸۹
- جدول ۶-ج جمعیت ۶ تا ۲۴ ساله در حال تحصیل بر حسب سن و جنس ۱۹۰
- جدول ۶-چ توزیع نسبی جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر بر حسب وضع اشتغال به تفکیک جنس ۱۹۰
- جدول ۶-ح تعداد و درصد خانوارها بر حسب نوع خانوار ۱۹۱
- جدول ۶-خ خانوارهای معمولی بر حسب جنس سرپرست و تعداد افراد شاغل در خانوار ۱۹۲
- جدول ۶-د توزیع نسبی خانوارهای معمولی و گروهی ساکن در واحدهای مسکونی معمولی بر حسب نحو تصرف محل سکونت ۱۹۲
- جدول ۶-۱ جمعیت شهر مجلسی بر حسب سن، جنس و وضع سکونت ۱۹۴

- جدول ۲-۶ جمعیت شهر مجلسی بر حسب جنس، سن و تابعیت ۱۹۷
- جدول ۳-۶ جمعیت شهر مجلسی بر حسب سن، جنس و نوع خانوار ۱۹۸
- جدول ۴-۶ مهاجران وارد شده طی ۳ سال گذشته بر حسب جنس، سن ۱۹۹
- جدول ۵-۶ مهاجران وارد شده طی ۳ سال گذشته بر حسب جنس، سن و وضع تحصیل ۲۰۰
- جدول ۶-۶ مهاجران وارد شده طی ۳ سال گذشته بر حسب جنس، سن و وضع اشتغال ۲۰۱
- جدول ۷-۶ مهاجران وارد شده طی ۳ سال گذشته بر حسب جنس، سن و شهر محل اقامت قبلی ۱۳۹۳ ..... ۲۰۳
- جدول ۸-۶ جمعیت ۶ ساله و بیش تر بر حسب جنس، سن و وضع تحصیل ۲۰۵
- جدول ۹-۶ جمعیت ۶ ساله و بیش تر دانش آموز بر حسب جنس، سن و محل تحصیل ۲۰۸
- جدول ۱۰-۶ جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر دانشجو بر حسب جنس، سن و محل تحصیل ۲۱۰
- جدول ۱۱-۶ جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر بر حسب جنس، سن و وضع اشتغال ۲۱۲
- جدول ۱۲-۶ جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر بر حسب جنس، وضع اشتغال و وضع تحصیل ۲۱۳
- جدول ۱۳-۶ شاغلان ۱۰ ساله و بیش تر بر حسب جنس، سن و وضع تحصیل ۲۱۳
- جدول ۱۴-۶ جمعیت شاغل ۱۰ ساله و بیش تر بر حسب جنس، سن و محل کار ۲۱۵
- جدول ۱۵-۶ خانوارهای معمولی و گروهی ساکن بر حسب تعداد افراد و وضع مالکیت محل زندگی ۲۱۶
- جدول ۱۶-۶ خانوار معمولی بر حسب جنس سرپرست خانوار و تعداد افراد، تعداد افراد شاغل و تعداد افراد غیر شاغل ۲۱۶

فهرست شکل‌ها و مدل‌ها

- مدل ۱-۲ سرشماری اتریش ۳۱
- مدل ۲-۲ نمودار سرشماری دانمارک سال ۱۹۷۶ ..... ۴۴
- مدل ۳-۲ منابع داده‌های جمعیتی و مسکن سرشماری ۲۰۱۰ نروژ ۴۹
- مدل ۴-۲ سرشماری جمعیت سال ۲۰۰۰ فنلاند ۵۰
- مدل ۱-۳ مدل مفهومی تشکیل ثبت‌های مرکزی ۵۶
- مدل ۲-۳ مدل مفهومی ثبت‌های مرکزی ۵۷
- مدل ۱-۵ مدل سرشماری کره جنوبی ۱۴۳
- مدل ۲-۵ سیستم ورودی پیمایش اینترنتی ۱۴۵
- مدل ۳-۵ افزایش ظرفیت سرور با پارتیشن‌بندی پویا و سازماندهی مجدد سرور با دوره بررسی ۱۴۶
- مدل ۴-۵ ساختار سخت‌افزار ۱۴۸
- مدل ۵-۵ طرح ذخیره سازی یکپارچه ۱۴۹
- مدل ۶-۵ تخصیص منابع توسط سیستم مانیتورینگ ۱۵۰
- مدل ۷-۵ ساختار دوگانه برای مقابله با شکست‌های شبکه ۱۵۱
- شکل ۱-۶ توزیع نسبی جمعیت شهر مجلسی بر حسب گروه‌های عمده سنی (درصد) ۱۸۶
- شکل ۲-۶ هرم سنی - جنسی جمعیت شهر مجلسی ۱۸۷
- شکل ۳-۶ مهاجرین وارد شده طی ۳ سال گذشته بر حسب مبدا مهاجرت ۱۸۹
- شکل ۴-۶ جمعیت در حال تحصیل دانش آموز و دانشجو بر حسب جنس ۱۸۹
- شکل ۵-۶ توزیع نسبی جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر بر حسب شاغل و غیرشاغل به تفکیک جنس ۱۹۱
- شکل ۶-۶ توزیع نسبی خانوارهای معمولی و گروهی ساکن در واحدهای مسکونی معمولی بر حسب نحوه تصرف محل سکونت ۱۹۳

کلیات

۱-۱ مقدمه

مطالعات تاریخی نشان می‌دهند از گذشته‌های بسیار دور در کشورهای مصر، چین، روم و ایران سرشماری‌های جمعیتی رایج بوده است. مستندات و سوابق موجود از سرشماری‌ها در ایران به دوران ناصری باز می‌گردد که با فراز و نشیب‌های بسیاری روبرو بوده است تا این‌که پس از سال‌ها در فروردین ۱۳۳۲ قانون آمار و سرشماری به تصویب مجلس رسید و در آبان‌ماه ۱۳۳۵ اولین سرشماری عمومی ایران اجرا شد، پس از آن سرشماری‌های سال‌های ۱۳۴۵، ۱۳۵۵، ۱۳۶۵، ۱۳۷۰، ۱۳۷۵، ۱۳۸۵، ۱۳۹۰ به روش سنتی توسط مرکز آمار ایران اجرا شد.

اهداف سرشماری عمومی نفوس و مسکن

الف) اهداف کلی:

«گردآوری آمار و اطلاعات از کل جمعیت کشور، به منظور شناخت ویژگی‌های جمعیت و مسکن و تهیه اطلاعات مورد نیاز برای برنامه‌ریزی‌های توسعه‌ی اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی و فراهم‌آوردن چارچوب‌های مناسب برای آمارگیری‌ها» هدف کلی سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن به حساب می‌آید.

ب) اهداف تفصیلی:

اهداف تفصیلی سرشماری پاسخ‌گویی به نیازهای آماری جامعه است که در قالب پرسش‌های سرشماری عمومی نفوس و مسکن مطرح و اطلاعات مربوط به آن‌ها جمع‌آوری می‌شود.

مسئله اساسی این است که با وجود تغییرات زیاد فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی در جامعه، روش‌های سنتی نمی‌تواند روشی مناسب برای اجرای سرشماری‌ها باشد در واقع کشورهای توسعه‌یافته سال‌ها پیش با این چالش روبرو شده و امروز با روش‌های مدرن تحت عنوان سرشماری ثبتي مبنا فعالیت سرشماری را انجام و نتایج را با دقت و اعتماد بیش‌تری منتشر می‌کنند. ایران به عنوان يك کشور در حال توسعه امروزه با این معضل

روبروست و تفکر تغییر روش اجرای سرشماری‌های نفوس و مسکن از سنتی به مدرن (ثبتی مبنا) چند سالی است در اذهان کارشناسان و مدیران آمار نقش بسته و تمام تلاش خود را در جهت شناخت و پیاده‌سازی این روش به‌کار می‌گیرند. اگرچه مطالعات نشان می‌دهند، تغییر رویکرد نیازمند تغییرات گام به گام است و به‌طور کامل و جهشی میسر نیست اما دستیابی و به‌کارگیری این روش غیر ممکن نمی‌باشد و به عنوان چشم‌انداز مطلوب محسوب می‌شود.

۱-۲ انواع روش‌های سرشماری و تعاریف مفاهیم

سرشماری جمعیت مجموعه‌ای از فعالیت‌های مربوط به جمع‌آوری، تدوین، ارزیابی، تحلیل و انتشار اطلاعات جمعیتی و ویژگی‌های اقتصادی و اجتماعی تمام افراد در کشور، در زمانی محدود است. سرشماری مسکن نیز مجموعه‌ای از فعالیت‌های مربوط به جمع‌آوری، تدوین، ارزیابی، تحلیل و انتشار اطلاعات در مورد همهی مکان‌ها و واحدهای مسکونی است.

افراد، دستگاه‌ها، وزارتخانه‌های دولتی و غیر دولتی مستقیماً در سرشماری مشارکت دارند و از محدود فعالیت‌هایی است که تمامی مردم کشور در آن سهمی دارند. کشورها از روش‌های مختلفی برای انجام سرشماری‌های نفوس استفاده می‌کنند. روش‌های انجام سرشماری ارتباط مستقیمی با روش‌های جمع‌آوری اطلاعات دارد. به عبارت دیگر برای انتخاب روش اجرای سرشماری، ابتدا باید بررسی شود که با توجه به امکانات موجود در کشور، جمع‌آوری اطلاعات چگونه میسر می‌شود؟

بر اساس توصیه‌های دور ۲۰۱۰ سازمان ملل، «دو روش کلی برای جمع‌آوری اطلاعات وجود دارد، که عبارتند از روش مصاحبه و روش تکمیل پرسشنامه توسط خانوار. «در روش مصاحبه، پرسشنامه‌ها، توسط آمارگیرانی که رسماً به این سمت منصوب شده‌اند با پرسش در مورد هر واحد مسکونی و هر فرد عضو خانوار و ثبت داده‌ها در فرم‌های ویژه تکمیل می‌شود. در روش تکمیل پرسشنامه توسط خانوار، اطلاعات در مورد واحد مسکونی و اعضای خانوار معمولاً توسط سرپرست خانوار در پرسشنامه ثبت می‌شود.»

روش مصاحبه در واقع قدیمی‌ترین روش جمع‌آوری اطلاعات در سرشماری‌ها بوده‌است. در بستر تاریخ (سرشماری)، هم‌زمان با افزایش تعداد افراد باسواد، گرایش‌هایی، نسبت به روش خود تکمیلی یا تکمیل پرسشنامه توسط افراد باسواد خانوار ایجاد شده است. این امر با سطح توسعه یافتگی و به‌خصوص سطح سواد جوامع ارتباط مستقیم دارد. در هر حال، حتی در روش خود تکمیلی نیز، آمارگیران نقش اساسی را ایفا می‌کنند و ضرورت دارد پس از فرا گرفتن آموزش‌های لازم، همراه با اقداماتی که اداره‌ی پست انجام می‌دهد، فرم‌های سرشماری را در اختیار خانوارها قرار داده و در صورت لزوم شرایط لازم را برای بازگردان فرم‌های تکمیل شده نیز فراهم نمایند. ماموران آمارگیر تنها در تحویل و تحول فرم‌ها موثر نیستند بلکه در بسیاری موارد، آن‌ها نقش

۱- سازمان ملل، سرشماری کشورهای جهان را با توجه به زمان اجرای آن‌ها، در دوره‌های ۱۰ ساله طبقه‌بندی و در این قالب زمانی به بررسی آن‌ها می‌پردازد. همچنین با جمع‌بندی نتایجی که از بررسی سرشماری‌های هر دوره به دست می‌آید در رابطه با اجرای سرشماری در دوره‌ی بعد توصیه‌هایی را ارائه می‌دهد. سال میانی هر دوره معرف آن است. بنابر این سرشماری‌های دور ۲۰۱۰، سرشماری‌هایی را پوشش می‌دهد که در سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۴ اجرا شده است.

قابل توجهی را در برطرف نمودن ابهامات پاسخگویان و بهبود کیفیت اطلاعات به دست آمده ایفا می‌نمایند. هریک از روش‌های سرشماری محدودیت‌های خاص خود را دارد. به عنوان مثال:

روش مصاحبه چهره به چهره، تنها در جوامعی به کار می‌رود که سطح بی‌سوادی بسیار بالاست و یا مردم تمایلی به تکمیل فرم‌های سرشماری ندارند یا پرکردن فرم را مشکل می‌پندارند. در جوامعی که در آن‌ها سطح سواد و تحصیلات بالاست روش خود تکمیلی نتایج قابل اعتمادتری به دست خواهد داد و هزینه‌ی کم‌تری هم بر می‌دارد. به خصوص اگر بتوان از روش پستی برای توزیع و دریافت فرم‌ها استفاده کرد اما روش پستی همیشه قابل استفاده نیست بلکه تنها در جوامعی کاربرد دارد که فهرست جامع و به‌روزی از آدرس‌ها موجود یا قابل تهیه باشد.

روش شمارش چادرنشینان در هر کشور باید پس از بررسی و مطالعه دقیق و آزمون میدانی انتخاب شود. در اغلب موارد این روش متفاوت از روش‌های فوق است و گاهی ممکن است ناگزیر از چند روش، به‌طور هم‌زمان استفاده شود. در ادامه سازمان ملل به معرفی روش‌های اجرای سرشماری می‌پردازد. همچنین در دوره‌های ۱۰ ساله، از طریق طراحی پرسشنامه و دریافت پاسخ کشورها، روش‌های اجرایی به کار رفته در سرشماری آن‌ها را به منظور انتقال تجربه در اختیار دیگران قرار می‌دهد.

در مطالعه‌ای که سازمان ملل در سال ۲۰۰۹ و اوایل ۲۰۱۰ انجام داده است، منبع اصلی آمارهای سرشماری را که در کشورها و مناطق مختلف مورد استفاده قرار گرفته، جمع‌آوری کرده است. برای این منظور پرسشنامه‌ای با ۲۸ سوال برای ۲۳۳ کشور و منطقه ارسال شد و ۱۳۸ کشور به سوالات پاسخ دادند. سازمان ملل در این بررسی از کشورها خواست تا یکی از ۴ روش زیر را به عنوان منبع اصلی جمع‌آوری اطلاعات کشور خود انتخاب کنند:

الف) سرشماری سنتی

ب) سرشماری ثبتي مبنا

ج) سرشماری غلطان

د) شمارش سنتی اقلام اصلی با به‌هنگام‌سازی سالانه ویژگی‌ها

ه) سایر روش‌های جایگزین برای سرشماری

پاسخ‌ها در جدول زیر ارائه شده است: